

ΝΙΤΣΕ - Ο ΤΡΑΓΙΚΟΣ ΟΡΑΜΑΤΙΣΤΗΣ ΤΟΥ «ΥΠΕΡΑΝΘΡΩΠΟΥ»

Λίγοι φιλόσοφοι έγιναν σαν τον Νίτσε σημείον αντιλεγόμενον. Λίγοι προκάλεσαν τόσους ένθουσιασμούς και θαυμασμούς, άλλα και τόσες επιθέσεις και επικρίσεις όπως ο Νίτσε. Και οί μὲν φανατικοί όπαδοί του τον άνυψώνουν σε περιωπή φιλοσόφου πρώτης όλκῆς και χαρακτηρίζουν τήν διδασκαλία του ως απολυτρωτική και σωτηριώδη, πιστεύοντας ότι ο Νίτσε ήλθε να ξεκαθαρίσει τον πνευματικόν όρίζοντα τῆς ανθρωπότητας από τις ψευτιές και τις ύποκρισίες και να τήν καθοδηγήσει στον άληθινόν σκοπόν και προορισμό της. Στην Γερμανία μάλιστα ο θαυμασμός προς τον συγγραφέα του «Ζαρατούστρα» έφθασεν άλλοτε τά όρια τῆς λατρείας. Ο Νίτσε έγινε τό είδωλο τῆς νεολαίας και ο Νιτσεισμός σιγά-σιγά, είτε από άγνή ιδεολογία είτε και από σνομπισμό, μετεφυτεύθηκε και σ' άλλες πολιτισμένες χώρες. Έκυκλοφόρησαν ποιήματα Νιτσεικά, ρομάν και δράματα Νιτσεικά, διεμορφώθηκε φιλολογία και μουσική Νιτσεική, έλανσαρίσθηκε δέ και θρησκεία ή μάλλον άθρησκεία Νιτσεική, πού πολέμησε τον Χριστιανισμό με τόση μανία, ώστε μπροστά της να ώχρια και αύτή ή Βολταιρική πολεμική. Αντιθέτως όμως οί αντίπαλοι του Νίτσε τον είρωνεύονται, τον ύβρίζουν, τον χαρακτηρίζουν ως κυνικό και παραδοξολόγο, πού έχει μονάχα τήν λογοτεχνικήν έκανότητα να στολίζει τις κοινοτοπίες και τις αντιφάσεις του με θελκτικό λυρικό ύφος, χάρις στο όποιον σαγηνεύει και παραπλανά τους άφελείς του άναγνώστας.

Τήν άμερόληπτη γνώμη για τον Νίτσε έπηρέασε πολύ και ή έπιπολαιότητα μερικῶν Νιτσειστών, οί όποιοι παρερμήνευσαν τά διδάγματα του διδασκάλου των και έξεφυλίσθησαν είτε σε δημοκράτας άναρχικούς είτε αντιθέτως σε μοναρχικούς δεσποτικούς, σε καταφρονητάς των νόμων, ή σκεπτικιστάς και πολεμικούς των καθιερωμένων ήθικῶν αξιῶν είτε σε ύπερανθρώπους ώραιμανείς.

Μέσα σὲ τόσον ἀντιμαχόμενες γιὰ τὸν Νίτσε γνῶμες πῶς νὰ βρῆ κανεὶς τὸν ἀσφαλῆ προσανατολισμό ; Γιὰ νὰ σχηματίσῃ κανεὶς ὀρθότερη γιὰ τὸν Νίτσε γνώμη, μοῦ φαίνεται πῶς θὰ ἔπρεπε νὰ ξεκινήσῃ ἀπ' τὴν γνωριμία μὲ τὴν ζωὴ καὶ τὸν χαρακτῆρα του.

Εἶναι μιὰ ἀναμφισβήτητη ἀλήθεια, ὅτι ἡ φιλοσοφία εἶναι ἡ ζωντανὴ ἀντανάκλασις τῆς προσωπικότητος τοῦ φιλοσόφου καὶ ὅτι κάθε φιλοσοφικὸ σύστημα εἶναι σὰν μιὰ ἐξομολόγησις τοῦ ἰδρυτοῦ του μὲ ἀναμνήσεις ἀκούσιες. Τὸ φιλοσοφικὸ σύστημα εἶναι τὸ πλαίσιον, ὅπου ὁ φιλόσοφος καταχωρεῖ τὴν ἰδιοσυγκρασία, τοὺς πόθους, τὶς ἀντιπάθειες καὶ τὰ ὄνειρά του. Καὶ στὸ φιλοσοφικὸ τοῦ Νίτσε σύστημα βλέπομε ἀποτυπωμένο τὸν χαρακτῆρα του : δηλ. τὴν ἄρνησι καὶ τὸν σκεπτικισμό. Καὶ αὐτὸς ὁ Νίτσε ὑπεστήριζεν, ὅτι καὶ ἡ φιλοσοφία, σὰν τὴν τέχνη, εἶναι ἐξωτερίκευσις μιᾶς ἰδιοσυγκρασίας. Συμφωνεῖ μ' αὐτὰ καὶ ὁ συμπατριώτης τοῦ Νίτσε, ὁ Φίχτε, γράφοντας, ὅτι «τὰ φιλοσοφικὰ συστήματά μας εἶναι ἡ ἱστορία τῆς καρδιάς μας». Καὶ πραγματικῶς, ἡ φιλοσοφία τοῦ Νίτσε εἶναι ἡ θυελλώδης ἱστορία τῆς ψυχῆς του, ἡ ὁποία διὰ μέσου καταιγίδων καὶ νεφῶν καὶ κεραυνῶν ἀναζητοῦσε τὴν γαλήνην καὶ τὸ φῶς. Πρὶν νὰ ἐκθέσω λοιπὸν τὴν θεωρίαν τοῦ Νίτσε γιὰ τὸν ὑπεράνθρωπο, κρίνω σκόπιμο νὰ πῶ μερικὲς λέξεις γιὰ τὴν ζωὴ καὶ τὸν χαρακτῆρα του.

Τὸ χρονικὸ πλαίσιο τῆς ζωῆς τοῦ Νίτσε εἶναι τὸ 6' ἡμισυ τοῦ περασμένου αἰῶνος, ἀπὸ τὸ 1844—1900.

Γεννήθηκε στὸ Ραϊγκεν τῆς Γερμανίας ἀπὸ πατέρα πάστορα, ἄνθρωπον ἀπλοῦν καὶ ταπεινὸ καὶ γι' αὐτὸ πολὺ ἀγαπητὸν ἀπ' τὸ ποίμνιό του. Ἀπὸ τὴν παιδική του ἡλικία ὁ Νίτσε πού τὴν πέρασε στὸ ἐξοχικὸ πρεσβυτέριον, ἦτο ρεμβώδης, σιωπηλός, συγκεντρωμένος στὸν ἑαυτὸ του καὶ πολὺ εὐαίσθητος. Γι' αὐτὸ καὶ σ' ὅλη τὴν κατοπινὴ ζωὴ του ἔμειγεν ἀνεξάλειπτα χαραγμένο στὴν μνήμη του τὸ γενέθλιο χωριό του, ζωσμένο ἀπὸ νερὰ καὶ πολλὴ πρασινάδα, καὶ ὁ ἀρχαῖκός πύργος τῆς χωριανικῆς ἐκκλησίας. Ἄλλο χαρακτηριστικὸ τῆς παιδικῆς καὶ τῆς ἐφηβικῆς του ἡλικίας ἦτο ἡ θρησκευτικότης. Ἡ θρησκεία ἐφ' ὅσον πίστευε, τὸν ἐγοήτευε, τόσον πολὺ, ὥστε κατὰ τὴν ὁμολογίαν του καὶ σ' ὅλη τὴν κατοπινὴ ζωὴ του ἄκουε στὴν ἐνθύμησί του τὸν φαιδρὸν ἤχο τῶν κωδῶνων, πού χαιρετοῦσαν τὶς γιορτὲς τῶν Χρι-

στουγέννων και τοῦ Πάσχα. Ὄταν δὲ κατόπιν στὰ 20 χρόνια του ἔκαμε τὰ πρῶτα ἀντιθρησκευτικὰ θήματα, ποὺ κατέληξαν στὸ διαζύγιό του με τὸν χριστιανισμό, οἱ θρησκευτικὲς ἐντυπώσεις τῆς πρώτης ἡλικίας ἦσαν τόσο βαθειὰ χαραγμένες στὴν ψυχὴ του, ὥστε με πολλοὺς ἀγῶνας και σπαραγμοὺς ἐπέτυχε τὸ ξερρίζωμά τους.

Ἄλλο χαρακτηριστικὸ τοῦ Νίτσε, ἀπὸ τὰ πρωϊμώτερα, ἦταν ἡ ἀπεριόριστη διανοητικὴ του περιέργεια. Ἀπὸ μικρὸ παιδί ἐδασανίζετο ἀπὸ ἓνα εἶδος ἀπληστίας γιὰ μάθησι. Σὲ ἡλικία 10 ἐτῶν ρίχθηκε στὴν ἐκμάθησι τῶν ἐπιστημῶν και τῆς μουσικῆς. Ἐνδιαφέρονταν γιὰ κάθε κλάδο τέχνης και γνώσεως. Δὲν ζοῦσε παρὰ με τὴν σκέψι και ἦτο τελείως ξένος στὰ πάθη τῆς νεότητος. Εἶχεν ὁμως ἀνικανοποίητο πάθος γιὰ τὴν ἀλήθεια. «Ἀναζητοῦσε —καθὼς μαρτυρεῖ ὁ ἴδιος— τὴν ἀλήθεια με κάθε θυσία και ἀν ἀκόμη τοῦ φαινόταν τρομερὴ και φρικιαστικὴ γιὰ τὶς συνέπειές της».

Μαζι με τὰ προτερήματά του ὁμως ἐνωρὶς φανερώθηκαν και τὰ μειονεκτήματα τοῦ ἰσχυροῦ του πνεύματος: ἡ ἀλαζογεία του, ποὺ τὸν ἔκαμνε νὰ μὴ ἀνέχεται κανένα ζυγόν, νὰ προσπαθῆ δὲ πάντοτε νὰ βρῆ κάτι τι πρωτότυπο με τόσο πάθος, ὥστε νὰ ξετροχιάζεται συχνὰ σὲ παραδοξολογίες, μόνο και μόνο γιὰ νὰ φανῆ ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους στὴν τολμηρὴ τῶν ἰδεῶν του διατύπωσι. Ἔτσι καλλιέργησε μιὰ παθολογικὴ ἀστάθεια στὶς ἰδέες του, ποὺ τὸν ἔκαμνε ν' ἀηδιάζη πάντα τὶς περασμένες του σκέψεις και ἀντιλήψεις και νὰ ξεκινᾷ ἀκράτητος στὴν κατάκτησι νέων γνώσεων.

Ἐνας βιογράφος του παρατηρεῖ σχετικῶς, ὅτι «ἴσως ποτὲ κανέναν ἀνθρωπος δὲν ἀλλάξε διαδοχικῶς περισσότερες γνώμες και κανέναν ποτὲ δὲν ἐκαυτηρίασε με περισσότερὴ καταφρόνησι και μῖσος τὶς γνώμες, ποὺ εἶχεν ἄλλοτε διαδοχικῶς ἀσπασθῆ». Με ὅλη τὴν καρδιά του ζητοῦσε τὴν ἀλήθεια, τὴν πλήρη, τὴν ἀπόλυτη, τὴν ὀριστικὴν ἀλήθεια. Μόλις ὁμως πίστευε πὼς τὴν βρῆκε και ἀμέσως ἀνεκάλυπτε τὸ κενόν ἐκείνου, ποὺ εἶχεν ἐκλάβει σὰν ἀλήθεια.

Και ἔτσι ὁ Νίτσε, ὁ ὀρμητικὸς και ἀκούραστος κυνηγὸς τῆς ἀπόλυτης ἀλήθειας, ἐξελίχθηκε σ' ἓνα φοβερὸ κρημνιστῆ. Εἶχε

μὲν τὴν οἰκοδομικὴ καλαισθησία καὶ ὠνειροπολοῦσε γὰ κτίσῃ ἓνα ὠραῖο παλάτι, ὅπου θὰ μπορούσε ν' ἀναπαυθῆ μακαρίως ἡ σκέψι του, ἀλλὰ μαζί μὲ τὴν οἰκοδομικὴ αἰσθητικὴ εἶχε καὶ τὸ ἔνστικτο τῆς καταστροφῆς. Κρήμνιζε γὰ γὰ οἰκοδομήσῃ καὶ οἰκοδομοῦσε γὰ γὰ γκρεμίσῃ καὶ γι' αὐτὸ δλόκληρη ἡ ζωὴ του παρελαύνει μέσα σὲ ἐρείπια. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο ὁ ἀνικανοποίητος κρημνιστῆς δὲν κατάφερε γὰ καταρτίσῃ φιλοσοφ. σύστημα μὲ λογικὴ σειρά καὶ ἀλληλουχία. Παρασυρόμενος ἀπὸ τὶς ἐμπνεύσεις καὶ διαθέσεις κάθε στιγμῆς ἀποφαίνεται σὰν ἕξαλλος μάντις καὶ ἀδιαφορεῖ γὰ τὶς ἀνακολουθίες καὶ τὶς ἀντιφάσεις τῶν δογμάτων του. Τὸ πολύμορφο καὶ πολύτροπο τῶν θεωριῶν τοῦ Νίτσε ἔχων ὑπ' ὄψιν ἓνας ἀπὸ τοὺς νεωτέρους κριτικούς τὸν χαρακτηρίζει ὡς «διαγοητικὸν Πρωτέα», ποὺ μπορεῖ γὰ παραπλανήσῃ ἐκείνους, ὅσοι ἐπιχειροῦν γὰ κάμουν τὴν κριτικὴ του.

Καὶ τώρα θὰ πλησιάσω τὸν «διαγοητικὸν αὐτὸν Πρωτέα», γὰ γὰ σημειώσω μερικὲς μεταπτώσεις του, ποὺ σημείωσαν σταθμὸ στὴν πνευματικὴ του ζωὴ.

Σὲ ἡλικίαν 20 ἐτῶν ἀπαρνήθηκε, καθὼς εἶπα, τὴν Χριστιανικὴ θρησκεία καὶ ἡ ἀποσκίρτησις ἐκείνη συνετελέσθη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασι τοῦ Σοπερχάουερ καὶ τοῦ Βάγνερ. Ὁ φύσει ἀριστοκρατικὸς καὶ εὐαίσθητος Νίτσε ἀποτροπιαζόταν τὸν θόρυβο τοῦ δρόμου καὶ κάθε χυδαία ἐπαφὴ τῆς καθημερινῆς ζωῆς καὶ γι' αὐτὸ ἡ φιλοσοφία τοῦ «νιρβάνα» μὲ καταστάλαγμα τὴν ἐκμηδένισι τῆς βουλήσεως τῆς ζωῆς ἀφῆκε τρομερὴ ἐπίδρασι στὴν ψυχὴ του, ποὺ κορυφώθηκε μετ' ὀλίγον ἀπὸ τὴν ἐπίδρασι τῆς γνωριμίας μὲ τὸν Βάγνερ καὶ μὲ τὴν μουσικὴ του. Καὶ ἔτσι ὁ ταλαίπωρος Νίτσε, ποδοσφαιριζόμενος ἀπὸ τὴν φιλοσοφικὴ ἀπαισιοδοξία καὶ ἀπὸ τὴν μουσικὴ νευροπάθεια, παρουσιάζεται μεταξὺ τοῦ 20 καὶ 25 ἔτους τῆς ἡλικίας του ἄλλοτε μὲν σὰν ἥρωας, ποθῶν τοὺς ἀγῶνας καὶ τὴν ζωὴ, ἄλλοτε δὲ σὰν ὑπερευαίσθητη γυναῖκα, ποὺ ἀνοίγει τοὺς κρουνοὺς τῶν δακρύων της σὲ κάθε ἀπότομη μὲ τὴν πραγματικότητά ἐπαφῆ. Καὶ παρουσιάζει λοιπὸν τὸ παράδοξο κρᾶμα σκληρότητος καὶ τρυφερότητος, μυστικοπαθείας καὶ θετικισμοῦ. Ὁλος ὁ ψυχικὸς του ὀργανισμὸς εὐρίσκεται σὲ ὑπερδιεγερσι, λαχταρᾷ τὴν ἀνακάλυψι κάποιου ἰδεώδους, ποὺ γὰ συμπεριλάβῃ καὶ ἑναρμονίσῃ ὅλες τὶς ἐφέσεις καὶ τὶς ὀρμὲς του. Καὶ

τὴν ἀποκάλυψι τοῦ ζητουμένου ἰδανικοῦ τὴν εὗρηκεν ὁ Νίτσε μελετῶν μ' ἐμβρίθεια τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας τραγικούς καὶ φιλοσόφους, ὅταν διωρίσθηκε στὴ Βασιλεία τῆς Ἑλβετίας καθηγητῆς τῆς φιλοσοφίας σὲ ἡλικία 25 ἐτῶν. Τὸ ἀναζητούμενον ἰδανικὸ τὸ προσέφερε στὸν Νίτσε ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα, ἡ προσωκρατικὴ καὶ προφιλοσοφικὴ Ἑλλάδα, ἡ πατρίδα τῶν ποιητῶν, τῶν ἡρώων, τῶν τολμηρῶν θαλασσοπόρων, τῶν Ἀργοναυτῶν καὶ τῶν ριψοκινδύων τυχοδιωκτῶν. Εἶχεν ἀηδιάσει ὁ Νίτσε τὸν ρομαντισμό, τὸν ὑστερισμό καὶ τὸν πεσσιμισμὸ, ποὺ ἐνεστάλαξαν στὸ ψυχικὸ του ὄργανισμὸ τὰ μέχρι τότε προσκυνόμενα ἀπ' αὐτὸν εἰδῶλα καὶ τὸν ἐνέπνευσαν μῖσος ἢ δυσπιστία πρὸς τὴν ζωὴ. Καὶ γὰρ τώρα, ὀλόχαρος ἀνακαλύπτει μιὰ ἐλεύθερη, εὐθυμὴ καὶ σοφὴ συγχρόνως φυλὴ, τὴν Ἑλληνικὴ φυλὴ, ποὺ ἀγαπᾷ τὴν ζωὴ καὶ δὲν φοβᾶται τὸν θάνατο καὶ γι' αὐτὸ μὲ αἰσιοδοξία καὶ ἡρωϊσμὸ ἀποδέχεται ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, ἀπ' τὴν ὀδύνη ἕως τὴν ἡδονή.

Ὁ Νίτσε πίστευεν, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες κατάφεραν γὰρ δημιουργήσουν ἓνα κόσμον ὠραῖο, χαριτωμένο, καλλιτεχνικὸ, διότι δὲν κατεπολέμησαν τὰ βαθύτερα ὀρμέμφυτα, τὰ ἰσχυρότερα ἐνστικτα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καθὼς εἶναι τὰ ὀρμέμφυτα τῆς δυνάμεως καὶ κυριαρχίας, τῆς δόξης καὶ τοῦ ἔρωτος, ἀλλὰ τοῦναντίον ἐμπιστευθῆκαν τὸν ἑαυτὸ τους ἐξ ὀλοκλήρου στὴν καθοδήγησι τῶν προαναφερθέντων ἐνστίκτων.

Ἀλλὰ τὸ ἀριστοτεχνικὸ δημιούργημα τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τὴν γνώμη τοῦ Νίτσε ἤλθαν γ' ἀνατρέψουν καὶ γὰρ γκρεμίσουν πρῶτον μὲν ὁ Σωκράτης καὶ οἱ μαθηταὶ του μὲ τὴν καθιέρωσι μιᾶς καινούργιας ἠθικῆς, ποὺ βασίζεται στὴν διάκρισι καλοῦ καὶ κακοῦ, δικαίου καὶ ἀδίκου, ἀγαθοῦ καὶ πονηροῦ καὶ ἀπαιτεῖ τὴν χαλιναγώγησι τῶν φυσικῶν τοῦ ἀνθρώπου ὀρμῶν. Τὸ δὲ κακὸ, ποὺ προξένησεν ὁ Σωκράτης στὴν ἀνθρωπότητα, ἐκορυφώθηκε ἀπ' τὸν Χριστιανισμὸν, ἐξ αἰτίας τοῦ ἀδυσωπήτου κηρύγματός του κατὰ τῶν ἐνστίκτων καὶ τῶν ὀρμῶν καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἐν γένει παθῶν.

Σωκρατικοὶ λοιπὸν καὶ Χριστιανοί, κατὰ τὸν Νίτσε εἶναι οἱ χειρότεροι ἐχθροὶ τῆς ζωῆς, διότι ματαιώουσι τὸν σκοπὸ τῆς. Σκοπὸ δὲ τῆς ζωῆς πρέπει κάθε φρόνιμος ἄνθρωπος νὰ θεωρῇ τὴν ἐπάνοδό μας στὴν φυσικὴ κατάστασι καὶ τοῦτο θὰ γίνῃ μὲ τὴν

ἀποτίναξι τοῦ ζυγοῦ τῶν παραδόσεων καὶ τῆς κρατούσης ἠθικῆς, μετὴν ἀποκῆρυξι κάθε διακρίσεως μεταξὺ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ καὶ μετὴν ἐντατικὴ καλλιέργεια τῶν φυσικῶν ὀρμεμφύτων τοῦ θάρρους, τῆς δυνάμεως, τῆς φιλαρχίας, τῆς ὀμότητος καὶ τῆς σκληρότητος. Καὶ τὸ κατάντημα; Ἄ! τὸ χαριτόβρυτον κατάντημα! Εἶναι ὁ ὑπεράνθρωπος! Ὄταν καταργηθοῦν οἱ καθιερωμέναι ἀφύσικαι διακρίσεις μεταξὺ καλοῦ καὶ κακοῦ, ποῦ τίς ἀγνοοῦσεν ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος, ὅταν καλλιεργηθῇ ἐντατικὰ τῆς αὐτοσυντηρησίας τὸ ἐνστικτο, σὲ βαθμὸν ποῦ νὰ ἐξελιχθῇ σὲ δύναμιν ἀκατάλυτη, συντρίβουσιν ἀμείλικτα κάθε ἐμπόδιο, τότε ὁ ξεπεσμένος ἄνθρωπος θὰ ἐξυψωθῇ σὲ θαυμάσιον καὶ ἰσόθεον ὑπεράνθρωπον. «Ὁλη ἡ ζωὴ τοῦ ὑπερανθρώπου—λέγει ὁ ὀπτασιαστὴς—εἶναι κλεισμένη μέσα στὴν γνωστὴ μας πραγματικότητά. Ἄς φροντίσῃ λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος, χωρὶς κανένα δισταγμὸν, νὰ ἀναπτύξῃ ὅλη τὴν δυναμικότητά τῆς ζωῆς του, νὰ ἀσκήσῃ ὅλη τὴν κυριαρχική του βούλησιν, χωρὶς νὰ σκοτίζεται γιὰ καμμιά ἠθική». Καὶ συνεχίζει: «Οἱ δυνατοὶ δικαιούνται νὰ παχαίνουν μετὴν σάρκα τῶν ἀδυνάτων, διότι χάρις στοὺς δυνατοὺς ἡ ἀνθρωπότης φεγγοβολᾷ καὶ εὐτυχεῖ». Γιὰ τὸν Νίτσε μόνον οἱ δυνατοὶ λογαριάζονται, μόνον αὐτοὶ ἔχουν δικαιώματα. Ἐπηρεασμένος, πιθανόν, ἀπὸ τὸ δόγμα τοῦ ἀρχαίου Ἡρακλείτου, ὅτι «εἷς ἀνὴρ ἀντάξιός μιν ἄλλων», ἀποφαίνεται ὅτι «περισσότερα ἀνθρωπότης ὑπάρχει σ' ἓνα καὶ μόνον ἄνθρωπο δυνατό, παρὰ σὲ χίλιους κακομοίρηδες κουρελήδες, ποῦ δὲν ἔχουν ὑπόνοιαν καὶ γιὰ τὴν ὀμορφιά καὶ τὴν μεγαλοπρέπεια τῆς ζωῆς».

Καὶ ἀναλαμβάνει λοιπὸν νὰ ἀποκαλύψῃ αὐτὸς τὴν ἀγνωστὴν σὲ πολλοὺς μεγαλοπρέπεια τῆς ζωῆς, θρυμματίζοντας τὸ εἶδωλον τῆς καθιερωμένης ἠθικῆς, ποῦ διαστρέφει δῆθεν τὴν χάριν καὶ δηλητηριάζει τὴν χαρὰ τῆς ζωῆς. «Ὁ ἄνθρωπος—λέγει—δὲν πρέπει νὰ σταματᾷ μπρὸς στὴν ἠθική. Ἡ καθιερωμένη ἠθική εἶναι μιὰ μορφή δειλίας. Εἶναι ἠθικὴ ἀγέλης προβάτων. Ἐπιβάλλεται λοιπὸν κάθε προσπάθεια γιὰ τὴν ἀποτίναξιν τοῦ ζυγοῦ τῆς ἠθικῆς καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐνστικτῶν μας πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς δυνάμεως. Ὁ ἄνθρωπος—συνεχίζει ὁ Νίτσε—πρέπει νὰ ξαναγυρίσῃ στὴν φυσικὴν του πρωτόγονη κατάστασιν. Πρέπει νὰ ξαναγίνῃ σκληρὸν καὶ ἀγριο ζῶον. Ἡ σκληρότης εἶναι ἀναγκαία καὶ ὠφέ-

λιμη. Είναι ή πηγή τῶν πιὸ τερπνῶν σκιρτημάτων τῆς ψυχῆς. Ἡ σκληρότης εἶναι ἀρετὴ καὶ ή συμπόνια εἶναι ή χειρότερη ἀπ' ὅλες τίς κακίες. Ἔσθ' ἀποθάνουν, ἀναφωγεῖ, ὅσοι πρέπει ν' ἀποθά- νουν, καὶ ὅσοι ὑποφέρουν καὶ φοβοῦνται τὴν ζωὴν ὡς ἐξαφανι- σθοῦν ἀπ' τὴν ζωὴν. Ἔτσι τοῦλάχιστον ἐκπληροῦν τὸν προορισμό τους. Σεῖς ὁμως οἱ δυνατοί, οἱ ἐκλεκτοί, βαδίζετε τὸν δρόμο σας, ποδοπατοῦντες καὶ συντρίβοντες κάθε ἐμπόδιο, ποῦ θὰ βρεθῆ στὸν δρόμο σας, χωρὶς οἶκτο καὶ συμπόνια καὶ ἀγάπη. Καθὼς τὰ ἀρ- πακτικὰ σαρκοβόρα θηρία κατασπαράζουν καὶ κατατρώγουν τὰ τρυφερὰ ἀρνάκια, ἔτσι πρέπει γὰ φέρωγται οἱ δυνατοὶ ἄνθρωποι πρὸς τοὺς ἀδυνάτους καὶ τοὺς ταπεινοὺς. Ἔσο λοιπὸν σκληρὸς σὰν τὸ διαμάντι. Οὔτε δισταγμὸ γὰ αἰσθάνεσαι οὔτε μεταμέλεια. Σεῦρε, πὼς ὅλα εἶναι θεμιτὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀδυναμία».

Ἔτσι ὁ Νίτσε νομιμοποιεῖ καὶ εὐλογεῖ κάθε πάθος καὶ κακία καὶ βία καὶ ἡδονή. Καὶ τὸν πόλεμο τὸν ἀνακηρύττει σὰν φυσικὴ κατάστασι, ἔχοντας καὶ ἐδῶ σὰν πρόδρομό του τὸν προμνημονευ- θέντα τῆς Ἐφέσου φιλόσοφον, ποῦ εἶχε θεοποιήσει πρὶν δύομιση χιλιάδες χρόνια τὸν πόλεμο μὲ τὸν γνωστὸν ἀφορισμό του : «πό- λεμος πατὴρ πάντων». Καὶ κατὰ τὸν Νίτσε «ὁ πόλεμος εἶναι ἅγιος καὶ θεμιτός, διότι εἶναι τὸ βαρόμετρο τῆς δυνάμεως· δείχνει ποῦ ὑπάρχει ή δύναμις καὶ ποῦ ή ἀδυναμία, ποῦ ἐδρεύει ή υγεία καὶ ποῦ φωληάζει ή ἀρρώστεια».

* * *

Νὰ ή κοσμοθεωρία τοῦ Νίτσε. Πραγματικά, εἶναι ἄρά γε μιὰ πρωτότυπη φιλοσοφία, καθὼς δι᾽σχυρίζονται μερικοί : Ἡ ρητο- ρικὴ καὶ ή ποίησις, ὡς γνωστόν, ἔχουν τὴν μαεστρία γὰ παρου- σιάζουν σὰν νέες ιδέες ἀκόμα καὶ τίς πιὸ γεροντικές. Μία ἀπηρ- χαιωμένη ιδέα, γτυμένη μὲ καινούργιο φόρεμα, μπορεῖ γὰ ξανα- νιώση καὶ γὰ μεταμορφωθῆ σὲ βαθμό, ποῦ γὰ γίνῃ κάποτε ἀγνώριστη.

Ὁ φιλόσοφος λοιπὸν καὶ ποιητὴς μᾶλλον Νίτσε σὰν ἕνας ρά- πτης ἐπιτήδειος μετεμόρφωσε μιὰν ἀπηρχειωμένη ἀντίληψιν γιὰ τὴν ζωὴν, περιβάλλοντάς την καινούργιο κοστοῦμι πολυτελὲς καὶ καλλιτεχνικό. Πρῶτοι οἱ ἀρχαῖοι σοφισταὶ λάνσαραν στὸν κόσμον

τὴν κατάργησι κάθε διακρίσεως μεταξύ δικαίου καὶ ἀδίκου, καλοῦ καὶ κακοῦ, ὡς δῆθεν ἀφύσικη καὶ συγχρόνως ἐπιζήμια στὴν πρόοδο τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν. Ὁ Πλάτων στὸν «Γοργία» του παρουσιάζει τὸν σοφιστὴ Καλλικλῆ, μακρινὸ πρόδρομο τοῦ Νίτσε γὰ ἀποφαίνεται, ὅτι ἡ ἀξιῶσις τῶν δυνατῶν γὰ ἔχουν πλεονεκτικὴ θέσι ἀπέναντι τῶν ἀδυνάτων εἶναι κάτι πολὺ φυσικό, ποὺ μόνο κατὰ συνθήκην ἐπεκράτησε γὰ θεωρῆται σὰν κάτι ἀδικο καὶ αἰσχρόν. Ἡ φύσις ὁμως ἀποφαίνεται, ὅτι δίκαιον εἶναι ὁ δυνατὸς γὰ ὑπερτερῆ τὸν ἀδύνατον καὶ ὁ καλλίτερας γὰ ὑπερέχη ἀπ' τὸν χειρότερον. Ἐπομένως, κάθε ἰσχυρὸς καὶ ἱκανὸς ἄνθρωπος ἄς φροντίσῃ γὰ πετάξῃ στὸ καλάθι τῶν ἀχρήστων κάθε ἀντίληψι τῆς συμβατικῆς ἠθικῆς καὶ χωρὶς κανένα δισταγμὸ ἄς ριχτῆ στὴν διεκδίκησι καὶ τὴν ἐξασφάλισι τῶν ἀναμφισβητήτων δικαιωμάτων, ποὺ προσφέρει αὐτῇ ἡ φύσις στοὺς ἰσχυροὺς.

Στοὺς νεωτέρους χρόνους παρόμοια πράγματα ἀνεμάσησεν ὁ Μακιαβέλλι καὶ κατόπιιν Stendhal, ὁ Balzac, ὁ Rousseau, ὁ Darwin, ὁ Carlyl, ὁ Emerson, ὁ La Rochefoucauld κ. ἄ. Τοὺς ξεπέρασεν ὁ τρομερὸς Νίτσε, ποὺ μὲ τὸ στόμα τοῦ Ζαρατούστρα ἐκθειάζει τὸν ἰσχυρὸ καὶ τυραννικὸ δυνάστη, ποὺ ἔχει ξετινάξει τὸν ζυγὸ τῆς ἠθικῆς, ποὺ εἶναι βέβαιος γιὰ τὴν δύναμί του καὶ ἔχει σταθερῇ ἀπόφασιν ὅτι ἀναστηλώσῃ τὸ ἀνάστημά του πέραν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ μὲ τὴν ἐντατικὴν ἐνέργεια τῆς θελήσεώς του.

Ἀκούσατε τώρα πῶς ἐξηγεῖ ὁ Νίτσε τὴν ἀρχὴ καὶ τὴν ἐπικράτησι τῆς ἠθικῆς :

Οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι—λέγει—ἦσαν δίποδα θηρία καὶ καθὼς ὅλοι οἱ τετράποδοι σύντροφοί τους περιφερόνταν καὶ αὐτοὶ στὰ βουνά, γιὰ γὰ ἐξασφαλίσουν τὴν τροφή τους, καὶ ὅταν ἐξησφάλιζαν τὴν λεία τους τὴν ξέσχιζαν, τὴν ἐσπάραζαν καὶ τὴν κατεβρόχθιζαν. Μὲ τὴν πάροδον ὁμως τοῦ χρόνου, οἱ θηριώδεις ἄνθρωποι ἔγιναν ἡμερώτεροι καὶ τότε, ἀντὶ γὰ ζοῦν κατὰ κοπάδια στὰ βουνά καὶ στὰ δάση, προτίμησαν γὰ ὀργανώσουν μιὰ ζωὴ κοινωνική. Τὴν πρωτοβουλία τῆς ὀργανώσεως τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τὴν εἶχαν οἱ δυνατοὶ καὶ αὐτοὶ ἀνάγκασαν τοὺς ἀδυνάτους γὰ συμμετάσχουν στὴν κοινωνικὴ ζωὴ. Καὶ οἱ μὲν δυνατοὶ ἐξακολουθοῦσαν καὶ στὴν ὀργανωμένη κοινωνία γὰ θεωροῦν ὡς κανόνα ρυθμιστῆ

τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τὰ φυσικά ἐκεῖνα ἔνστικτα, ποῦ κανόνιζαν ἕως τότε τῆς ζούγκλας τὴν ζωὴν. Τιμοῦσαν τὴν φιλοπρωτία καὶ τὴν φιλοδοξία, τὴν τόλμη καὶ τὴν βία, τὴν σκληρότητα καὶ τὴν ἀσπλαγχνία, περιφρονοῦσαν δὲ τὴν ταπείνωσι, τὴν συστολή, τὴν συμπόνια καὶ τὴν εὐσπλαγχνία. Ἀντιθέτως ὅμως οἱ ἀδύνατοι ἐξεθείαζαν τὴν καλοσύνη καὶ τὴν συμπόνια, ἐστιγμάτιζαν δὲ τὴν ἀλαζονεία, τὴν βία καὶ τὴν σκληροκαρδία. Ἔτσι διεμορφώθησαν δύο ἠθικὲς: ἡ ἠθικὴ τῶν ἰσχυρῶν, τῶν ἀρχόντων, τῶν γιγάντων, τῶν νικητῶν καὶ ἡ ἠθικὴ τῶν ἀδυνάτων, τῶν δούλων, τῶν πυγμαίων, τῶν νικημένων. Καὶ τὴν τελευταίαν αὐτὴ ἠθικὴ προτίμησεν ὁ Σωκράτης καὶ υἱοθέτησεν ἔπειτα ὁ Χριστιανισμός. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ποῦ λέγει ὁ Νίτσε γιὰ τὴν πρωτόγονη κατάστασι τῶν ἀνθρώπων, ποῦ ζοῦσαν δῆθεν ἀκοινωνήτοι σὰν τὰ ἀγρίμια στὰ βουνά, ἀρπάζοντες καὶ ξεσχίζοντες, δὲν ἔχουν καμμιὰ πρωτοτυπία, διότι στὴν ἀρχαία μὲν Ἑλλάδα ἔγιναν γνωστὰ ἀπὸ τοὺς Ἐπικουρείους, στοὺς νεωτέρους δὲ χρόνους κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ξαναμασῆθησαν ἀπὸ τὸν Ἀγγλον φιλόσοφον Holles († 1679). Πάντως, μὴ ζητεῖτε ἱστορικὲς μαρτυρίες γιὰ τὴν βασιμότητα τῆς παράξενης αὐτῆς θεωρίας, τῆς σχετικῆς μὲ τὴν πρωτόγονη κατάστασι τῶν ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους διαζωγραφίζει σὰν δίποδα θηρία ποῦ βρυχῶνται καὶ ξεσχίζουν καὶ καταβροχθίζουν. Ἐπίσης, μὴ κάμετε τὸν κόπον ν' ἀναζητήσετε βεβαιωμένες ἱστορικὲς μαρτυρίες σχετικῶς μὲ τὴν διπλὴν ἠθικὴ τῶν κυρίων καὶ τῶν δούλων, εἴτε τὴν ἀναγνώρισι μιᾶς καὶ μόνης φυσικῆς ἀρετῆς, τῆς δυνάμεως, μὲ δορυφόρους τὴν βία καὶ τὴν ὠμότητα.

Ἡ Ἱστορία μᾶς παρουσιάζει τὸν ἄνθρωπον νὰ ζῆ πάντοτε σὲ ὠργανωμένη κοινωνία, ἡ ὁποία τιμᾷ καὶ θαυμάζει τὴν αὐτοθυσία, τὴν φιλανθρωπία καὶ τὴν ἀγάπη, ἀντιθέτως δὲ ἀποτροπιάζεται τὴν βία καὶ τὴν ὠμότητα. Βεβαίως, δὲν ἔλειψαν καὶ δὲν λείπουν καὶ παραδείγματα ἀτόμων καὶ κρατῶν, ποῦ στὴν πράξι καταπατοῦν τὶς ἠθικὲς ἀρχές τοῦ δικαίου, τὶς ὁποῖες κατὰ θεωρίαν διακηρύττουν. Σπάνιες ὅμως εἶναι οἱ ἐξαιρέσεις ἀτόμων καὶ κρατῶν, τὰ ὁποῖα καὶ στὴν θεωρία καὶ στὴν πράξι ἐξυμνοῦν καὶ ἐφαρμόζουν τὸ δίκαιον τῆς δυνάμεως καὶ τῆς βίας.

Συνήθως, οἱ στραγγαλισταὶ τοῦ δικαίου συναισθάνονται καὶ

αὐτοί, πῶς δὲν εἶναι ἐν τάξει μὲ τὸν ἀγραφὸν ἠθικὸ νόμο καὶ γι' αὐτὸ πασχίζουσι νὰ παρουσιάσουσι τὰ ἔργα τους ὡς δίκαια καὶ νόμιμα.

Ἄνιστόρητος εἶναι καὶ ὁ ἄλλος διίσχυρισμός τοῦ Νίτσε σχετικῶς μὲ τοὺς Προσωκρατικούς Ἑλληνας, ὅτι ἦσαν δῆθεν ὀπαδοὶ τῆς βίας καὶ τῆς δυναστείας. Ἀντιθέτως, ἡ ἀμερόληπτη Ἱστορία μαρτυρεῖ, ὅτι ὄχι μόνον οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες ἀλλὰ καὶ ἄλλοι λαοὶ στὴν προχριστιανικὴν ἀρχαιότητα τιμοῦσαν τὴν δικαιοσύνην καὶ ἀποτροπιαζόταν τὴν βία καὶ τὴν ἀδικία.

Ἱστορικῶς ἀναπόδεικτο εἶναι καὶ ἡ γνώμη τοῦ Νίτσε, ὅτι Ἰουδαϊκὴ καὶ Χριστιανικὴ ἰδέεσ ἐπεβλήθησαν στοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας καὶ Ρωμαίους, ὥστε ν' ἀνταλλάξουσι τὴν ἠθικὴν τῶν κυρίων μὲ τὴν ἠθικὴν τῶν δούλων. Εἶναι παράδοξον—μὰ τὴν ἀλήθεια!—πῶς οἱ κοσμοκράτορες Ρωμαῖοι συγκατένευσαν χωρὶς ἀντίδραση νὰ δεχθοῦν τὴν ἠθικὴν τῶν δούλων, τὴν ἀφύσικη καὶ ἐπιζήμια ἠθικὴ τῆς συμπόνιας καὶ τῆς ἀγάπης, στὴν θέσιν τῆς ἠθικῆς τῶν κυρίων, τῆς ἠθικῆς τῆς βίας καὶ δυναστείας ἀφοῦ τόσον εἶναι σύμφωνη μὲ τὴν φυσικὴν κατάστασιν! Δογματίζει ἀπλῶς ὁ Νίτσε καὶ δὲν σκοτίζεται διόλου νὰ ἐξηγήσῃ πῶς οἱ πανίσχυροι Ρωμαῖοι ἐξεβιάσθησαν ἀπὸ μερικὴς δεκάδες ἢ ἑκατοντάδες ἢ χιλιάδες ἀσήμενων Ἰουδαίων ἢ Χριστιανῶν, ὥστε ν' ἀνταλλάξουσι τὴν ἀλήθειαν ποὺ τιμοῦσαν μὲ τὸ ψεῦδος, τὴν δύναμιν ποὺ λάτρευαν μὲ τὴν ἀδυναμίαν, τὴν ἀρχοντιὰ ποὺ καμάρωναν μὲ τὴν δουλείαν!

Πάντως ὁ Νίτσε ἐκήρυξε πόλεμον ἀμείλικτο κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, γιατί ἀνέτρεψε τὴν φυσικὴν κατάστασιν τῆς ζούγκλας μὲ τὸ ἐκφυλιστικὸν τοῦ δῆθεν κήρυγμα, ποὺ ἄρχισε νὰ σκορπᾷ τοὺς ἀντιλάλους τοῦ ἀπ' τὸ βουνὸ τῶν Μακαρισμῶν: Μακάριοι οἱ πτωχοί, μακάριοι οἱ πραεῖς, μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί. Πόλεμος λοιπὸν στὸν Χριστιανισμό, ποὺ ἀνακόπτει τὴν πρόοδον τοῦ κόσμου, στρέφοντας τὴν προσοχὴν τοῦ στα ὑπερκόσμιον μὲ τὰ διδάγματα τοῦ γιὰ Θεὸν καὶ ψυχὴν, γιὰ μέλλουσα κρίσις, ἀνταπόδοσι καὶ αἰωνιότητα! Καὶ φαντάζεται ὁ Νίτσε ὅτι, ἂν συντριβῇ καὶ ἐξαφανισθῇ ὁ ἀντιδραστικὸς δῆθεν Χριστιανισμός, τότε ὁ ἀπελεύθερος ἄνθρωπος θὰ κατορθώσῃ μὲ τὴν ἀντιστροφὴν τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν νὰ γίνῃ ἥρως ἀληθινός, γίγας στὴν ὠμὴν βία καὶ τὴν ἀδυσώπητην δυναστείαν, νὰ γίνῃ μὲ μιὰ λέξιν: ὑπεράνθρωπος!

Ἵπεράνθρωπος ! Τί μαγικὴ εἰκόνα ! Ἐξίζει λοιπὸν τὸν κόπο νὰ δώσω ἔστω καὶ ἀπλή σκιαγραφία τῆς, μὲ βάσι τὸ πρωτότυπον.

Ὁ Νίτσε βασιζόμενος στὴν Δαρβίνειο θεωρία, ἡ ὁποία στὴν ἐποχὴ τοῦ βρισκόταν ἀκόμα στὶς δόξες τῆς, καὶ ἡ ὁποία θεωρία, ὡς γνωστὸν, πιστεύει ὅτι ἀπὸ τὰ ἀπλούστερα ἔμβια ὄντα προήλθον τὰ συνθετώτερα καὶ τελειότερα, ἀπ' τὸ σκουλήκι ἕως τὸν ἄνθρωπο, χάρις στὴν μαγικὴν ἐξέλιξι, ποὺ γίνεται στὸν ἀγῶνα περὶ ὑπάρξεως μὲ τὴν φυσικὴ ἐπιλογή, ὁ Νίτσε λοιπὸν ἐπεξέτεινε τὴν γραμμὴ τῆς ἐξελίξεως μὲ τὴν δικαιολογία, ὅτι καθὼς ἀπ' τὸ σκουλήκι—καὶ τὸν πίθηκο ὡς διάμεσο πρόγονο—βγήκε ὁ ἄνθρωπος, ἔτσι καὶ ἀπ' τὸν σημερινὸ ἄνθρωπο, μὲ τὸν ὄρον νὰ γυρίσῃ στὴν ξεχασμένη λατρεία τῶν ἐνστίκτων αὐτοῦ, ἀσφαλῶς θὰ κυοφορηθῇ καὶ θὰ προβάλλῃ μελλοντικῶς ὁ Ἵπεράνθρωπος, δηλ. ἕνας θαυμασιὸς τύπος ἀνθρώπου ἀληθινοῦ καὶ τελείου.

Ὁ Ἵπεράνθρωπος καὶ γνωρίζει καὶ τιμᾶ τὰ δικαιώματα τῆς δυνάμεως. Δὲν συγκινεῖται ἀπ' τοὺς κλαυθμηρισμοὺς καὶ τοὺς ρωμαντισμοὺς καὶ τοὺς ὑστερισμοὺς τῶν ἀδυνάτων, ἀλλὰ σκληρὸς καὶ ἀμείλικτος τοὺς ποδοπατεῖ καὶ τοὺς συντρίβει.

Ὁ Ἵπεράνθρωπος δὲν λογαριάζει τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἰδική του θέλησι καὶ τὶς ἰδικές του ἐπιθυμίες. Ἀγαπᾷ τὸν ἑαυτό του μὲ πάθος, μὲ φρενίτιδα.

Τὸ ΕΓΩ τοῦ εἶναι τὸ κέντρον τοῦ σύμπαντος. Καὶ ὁ ὕψιστος τοῦ Ἵπερανθρώπου σκοπὸς θὰ εἶναι ἡ ἐκθρόνισις τοῦ Θεοῦ καὶ ἔπειτα ἡ ἀκύρωσις τοῦ κώδικος τῆς κρατούσης ἠθικῆς. Καὶ τότε τὴν θέσι τοῦ ἐκθρογισμένου Θεοῦ θὰ τὴν καταλάβῃ ὁ Ἵπεράνθρωπος, σὰν ὑπέρτατος ἄρχων καὶ ἐξουσιαστῆς τοῦ κόσμου !

Δὲν σᾶς φαίνονται σὰν ὄνειρα θερινῆς νυκτός :

Ἐξ ἄλλου δέ, ματαίως ἀναζητεῖ κανεὶς τοῦ Ἵπερανθρώπου τὴν σκοπιμότητα. Διότι, ἀφοῦ κατὰ τὸν Νίτσε ὅλα στὸν κόσμο αὐτὸν ἔρχονται καὶ παρέρχονται, ἀφοῦ ἡ ζωὴ διανύει κυκλικὴ τροχιά καὶ ἀπὸ τὸ μηδὲν ἐξελίσσεται ἕως τὸν Ἵπεράνθρωπον, γιὰ νὰ ξαναγυρίσῃ καὶ πάλι στὸ μηδὲν, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει συνέχεια προσωπικῆς καὶ συνειδητῆς ζωῆς, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει Θεὸς—Δημιουργός, βραβευτῆς τοῦ καλοῦ καὶ τιμωρὸς τοῦ κακοῦ,

ἀφοῦ τέλος δὲν ὑπάρχει φυσικὴ διάκρισις μεταξὺ ἠθικοῦ καὶ ἀνηθικοῦ, καλοῦ καὶ κακοῦ—τότε πρὸς τί ν' ἀγωνισθῆ ὁ ἄνθρωπος, γιὰ νὰ ξεπεράσῃ τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ φθάσῃ στὰ ὄρια τοῦ ὑπεράνθρωπου, ἐφόσον καὶ τοῦτον ἀναμένει ἡ ἴδια σκληρὴ μοῖρα τῆς ἐκμηδενίσεως, καθὼς κοινὸ βροτό, τὸν πληθεῖο, τὸν παρία:

Ἐδῶ βρισκόμεθα μπρὸς σὲ φανερὴ ἀντίφασιν. Ἀλλὰ τὸ φαινόμενον αὐτὸ δὲν εἶναι σπάνιο στὴν κοσμοθεωρίαν τοῦ Νίτσε, ποῦ ἂν κριθῆ με ἀυστηρότητα, δὲν δικαιούται νὰ διεκδικήσῃ φιλοσοφικὴν περγαμηνή, καθὼς θ' ἀναπτύξω μετ' ὀλίγον ἀναλυτικώτερον. Ἀνιστόρητη καὶ ἀψυχολόγητη εἶναι καὶ ἡ θεωρία τοῦ Νίτσε περὶ δύο ἠθικῶν· καὶ ἡ προσεκτικὴ τῆς ἐξέτασις θὰ δείξῃ τὶς ἀνορθογραφίας τῆς.

Πρῶτα-πρῶτα εἶναι ἀδύνατον νὰ καθιερωθῆ ἡ διμέτωπη ἠθικὴ τῶν ἀντιπόδων γιὰ δύο χωριστὰ καὶ ἀντίπαλας τάξεις ἀνθρώπων, χωρὶς νὰ προκληθῆ φανερὴ εἴτε ὑπόκωφη ἀντιδράσις ἐκ μέρους ἐκείνων, ποῦ θὰ νομίσουν—καὶ μετὰ τὸ δίκηο τους—ὅτι ζημιώνονται ἀπὸ τὴν δίμορφη ἠθικὴν, τὴν ὁποίαν ἐπενόησαν οἱ ἐφευρέται τῆς πρὸς ἰδικόν τους μὲν ὄφελος, πρὸς ἐκμετάλλευσιν δὲ μιᾶς ἀξιολόγου κοινωνικῆς τάξεως.

Ἡ ἀνθρωπότης ἀνέκαθεν πιστεύει στὴν ἐνιαία ἠθικὴν· ἀλλ' οὔτε καὶ ὑπάρχει σὰ οὐσιαστικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ὥστε νὰ δικαιολογηθῆ ἡ διπλῆ ἠθικὴ. Ἐξ ἄλλου δὲ καὶ στὴν ἐφαρμογὴ τῆς θὰ προσκρούσῃ σὲ δικαιολογημένους ἀντιδράσεις, ἀφοῦ ὁ καθένας, φυσικά, θὰ ἔχῃ τὴν ἀξίωσιν νὰ θεωρηθῆ σὰν ἀριστοκράτης καὶ ἐκλεκτός, προικισμένος μετὰ σπάνια φυσικά καὶ ἐπίκτητα προσόντα, ποῦ δίνουν τὸ δικαίωμα νὰ ἐπωφεληθῆ τὰ πλεονεκτήματα, τὰ ὁποῖα παραχωρεῖ τοῖς ἐκλεκτοῖς ἡ Νίτσεικὴ ἠθικὴ.

Ἀλλ' ἡ ἀνορθογραφία τῶν δύο ἠθικῶν δὲν σταματᾷ ἕως ἐδῶ, διότι ἀκόμα καὶ ἐκεῖνοι, ποῦ ἔχουν κάποιον λόγον νὰ θεωροῦν τὸν ἑαυτό τους ὡς εὐγενῆ καὶ δυνατὸν καὶ ἀριστοκράτη καὶ ἐπομένως ὑποψήφιον ὑπεράνθρωπον, θὰ διεφθείροντο μᾶλλον ἀντὶ νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ μιᾶς ἠθικῆς, ποῦ διδάσκει ὅτι ὁ ἀδύνατος δὲν ἔχει δικαιώματα. Δικαιώματα. Τὶ νὰ σημαίνῃ ἄρα γε κατὰ κυριολεξίαν ἡ λέξις αὕτη, γιὰ τὴν ὁποίαν ἔχει χυθῆ στὸν κόσμον ἡ μὲν μετ' ἄλλαν κατὰ ὀκνάδας, τὸ δὲ αἷμα κατὰ τόνους; Εἶναι τόσο περί-

πλοκή και γριφώδης ή σημασία της: Κάθε άλλο! Οί άνθρωποι όμως θολώνουν τήν έννοιά της, όσο κι' αν είναι άπλή και ξάστερη, Δικαίωμα είναι εκείνο, πού χρεωστέι κανείς στον άδύνατον, ακριβώς γιατί είναι άδύνατος. Το δικαίωμα αυτό, πού δέν στηρίζεται—αλήθεια—σε κανένα πράγμα αισθητό και στον φυσικό κόσμο ύπαρκτό, τó δικαίωμα πού δέν έχει παρά μία βάση μυστική, τó δικαίωμα αυτό, έτσι νοούμενον, είναι χαλινος στις όρέξεις εκείνων, πού έχουν όλη τήν καλή διάθεσι νά θεωρούν τήν ανθρωπότητα σαν ένα κοπάδι για κούρευμα, άρμεγμα και σφαγίασμα.

Με τήν επικράτησι τής Νιτσεικής διπλής ήθικης θά χαθῆ απ' τον κόσμο ή έννοια του δικαίου, πού είναι τó θεμέλιο κάθε ίσοροποτημένης και εύνοουμένης κοινωνίας και θά σθήσῃ ή εύγενής και έξευγενιστική ιδέα, ότι ó άδύνατος έχει κάτι τó ιερόν, διότι και αν δέν προσφέρει ó ταλαίπωρος καμμιά κτυπητή ώφέλεια στην κοινωνία, όμως έχει και αυτός αναμφισβήτητο δικαίωμα στή ζωή, έχει δικαίωμα βοήθειας και συνδρομής από μέρους τών άλλων.

Άλλά τó σπουδαιότατον αυτό σημείον, πού τó προστατεύει λίγο—πολύ κάθε άποχρώσεως ήθικῆ, ó Νίτσε δέν έκρινε καλό νά τó φιλοξενήσῃ μέσα στο πλαίσιο τής «ύπεράνθρωπης» ήθικης του.

* * *

“Αν τώρα, παρά τó άνεφάρμοστο ή δυσεφάρμοστο τής Νιτσεικής ήθικης, υποθέσουμε για μιá στιγμή, ότι στην ανθρώπινη κοινωνία έξωβελίσθηκεν όριστικώς κάθε συμπάθεια και συνδρομή, πρòς τούς άσθενείς και άδυνατους και πραγματοποιήθηκε και ενσάρκώθηκε ó τύπος του υπερανθρώπου, τότε ή ανθρωπότης θά έστερείτο τις πολύτιμες ώφέλειες και εύεργεσίες, πού δέχεται εκ μέρους χιλιάδων διασήμων άνδρών, οί όποιοι διαπρέπουν στις καλές τέχνες, στα γράμματα και στις έπιστήμες και στα ύπέροχα έν γένει έργα του άληθινοῦ πολιτισμοῦ, στεροῦνται όμως τά διακριτικά γνωρίσματα του Νιτσεικοῦ υπερανθρώπου, διότι έχουν καχεκτικό τó σώμα είτε υπερευαίσθητη τήν ψυχή.

Μεταξύ δέ τών πρώτων θυμάτων τής Νιτσεικής θεωρίας περι

τοῦ ὑπερανθρώπου θὰ περιλαμβάνονταν αὐτὸς οὗτος ὁ Νίτσε, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ 1880 μὲν ἦτο ἀνιάτως ἀσθενῆς σωματικῶς, ἀπὸ τὸ 1890 δὲ ἔγινε καὶ ψυχικῶς ἀνιάτος, ἕως οὗτου στὸ 1900 πέθανε ὁ δυστυχῆς στὸ φρενοκομεῖον !

Ἐάν ποτε κατίσχυεν ἢ συντριβῆ τῶν ἀδυνάτων ἀπὸ τοὺς «ὑπερανθρώπους», ἂν ἐτίθεντο σὲ κίνησιν οἱ σύγχρονοι Καιάδαι, εἴτε οἱ φρυγανιστικοὶ κλίβανοι, καθὼς θέλει ὁ Νίτσε, τότε ἡ ἀνθρωπότης θὰ βιάδιζε σίγουρα ὄχι πρὸς τὴν ἀποθέωσί της, ἀλλ' ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἀποθηρίωσιν καὶ τὸν ἐκφυλισμὸν της, ἀντὶ δὲ τοῦ φανταστικοῦ καὶ ὄνειρώδους «ὑπερανθρώπου» θὰ εἶχαμεν τὸν πραγματικὸν ὑπάνθρωπον ἢ μᾶλλον τὸν ρεαλιστικώτατον καὶ ἀποκρουστικώτατον κτηνάνθρωπον !

«Ἡᾶν δένδρον ἐκ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ γινώσκειται» εἶπε τῆς Αἰωνίας Ἀληθείας τὸ ἀδιάφειστο στόμα. Καὶ ὁ Νίτσεισμός ἀπέδωκε τοὺς μοιραίους καρπούς του. Δυὸ φορές δοκιμάσθηκε ἕως τώρα σ' αὐτὴν τὴν πατρίδα τοῦ Νίτσε, τὴν τραγικὴν Γερμανίαν, ἡ ὁποία τὴν μὲν πρώτην δοκιμὴν τοῦ Νίτσεικου ὑπερανθρώπου τὴν ἔκαμε στὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον τοῦ 1914—18 μὲ τὸ γνωστὸν ἔμβλημα «Deutschland über alles», τὴν δευτέραν δὲ δοκιμὴν μὲ ἔκδοσιν ἐπηυξημένην καὶ βελτιωμένην σὲ μεθοδικότητα βίας, σκληρότητος καὶ ἀπανθρωπίας, τὴν ἔκαμε κατὰ τὸν τελευταῖον παγκόσμιον πόλεμον, τοῦ ὁποίου οἱ γνωστὲς τευτονικὲς βαρβαρότητες καὶ φρικαλεότητες προκάλεσαν τὴν φρίκην, τὸν ἀποτροπιασμὸν καὶ τὶς βαθυστένακτες κατάρεις ἑκατομμυρίων ὄλων ἀνθρώπων.

Τοῦ φρικαλέου δὲ τελευταίου πολέμου, ποὺ διενοήθησαν καὶ προετοίμασαν καὶ ἐπραγματοποίησαν οἱ Νίτσεικοὶ ὑπεράνθρωποι, τοὺς πικροὺς καὶ θανατηφόρους καρπούς, ἐδοκίμασε καὶ δοκιμάζει ἀκόμα καὶ στὴν μεταπολεμικὴν ἐποχὴ ὄχι μόνον ἡ ἔνοχη πατρίδα τοῦ Νίτσε, ἀλλὰ καὶ ὁ κόσμος ὁλόκληρος, δυστυχῶς, καὶ Κύριος οἶδε ἐπὶ πόσον ἀκόμα καιρὸν θὰ συνεχισθοῦν οἱ πικρὲς δοκιμασίαι καὶ φρικτὲς ταλαιπωρίαι.

Ἐὅτι δὲ ὁ Νίτσεισμός καὶ στὴν κατ' ἄτομα ἐφαρμογὴν του προκαλεῖ ἀναστατώσεις ψυχικὰς, ἀπόδειξις περὶ τούτου τρανὴ πρόκειται αὐτὸς οὗτος ὁ γεννήτωρ αὐτοῦ. Ὁ Νίτσε παρωμοίαζε τὸν ἑαυτό του «μὲ ἄνθρωπον ἀδέβαιον, παραζαλισμένον μέσα σὲ χίλιαι ἀναμνήσεις, καταπονεμένον ἀπὸ ἀναρίθμητα πλήγματα, τουρ-

τουρίζοντα μέσα σ' ὄλα τὰ ξεροβόρια, πνιγμένο μέσα στὰ δικά του δίκτυα, δῆμιο τοῦ ἑαυτοῦ του». «Ἐργάζομαι, λέγει, κυρτωμένος μέσα στὸ δικό μου πηγάδι, κλεισμένος μέσα στὸ δικό μου ΕΓΩ σὰν μέσα σὲ μιὰ σπηλιά, σκάπτω ὁ ἴδιος ὀλόγουρά μου καὶ ἀνοίγω τὸν τάφο μου». Χαρακτηριστικὲς ὁμολογίες! Κρυφὰ δράματα, ὀδύνες ψυχικὲς! Νὰ τί συγκομιδὴ ἀποφέρει ἡ πληθωρικὴ καλλιέργεια τοῦ ΕΓΩ καὶ ἡ ἀλαζονιστικὴ καὶ ἀθεϊστικὴ ψυχοπάθεια! Καὶ ἡ ψυχικὴ τοῦ Νίτσε κακοδαιμονία εἶναι πολὺ εὐεξήγητη.

Ὁ ἄνθρωπος ποὺ δὲν σκέπτεται παρὰ μόνο τὸν ἑαυτό του, ποὺ δὲν βλέπει παρὰ μόνο τὸν ἑαυτό του, ποὺ ὄλα τὰ συγκεντρώνει στὸ ΕΓΩ του, ὁ τέτοιος ἄνθρωπος ἀπομονοῦται ψυχικῶς καὶ θέτει ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό του στὸ περιθώριο τῆς ζωῆς,

Δὲν εἶναι ὑπεράνθρωπος, καθὼς φαντάζεται, δὲν εἶναι καὶ ἀλληλέγγυο μέλος τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, ἀφοῦ ἀποτραβιέται ἔξω ἀπὸ τὸ περιθώριο τῆς ἀνθρωπότητος καὶ μανδαλώνεται στὸν «οἰκίσκο» τοῦ ἀποκρουστικοῦ ἀτομικισμοῦ.

Καὶ εἶναι φυσικὸν γὰ μὴ μπορῆ γὰ εὖρη τὴν χαρὰ μέσα στὴν πνιγηρὴ ἀτμόσφαιρα, ποὺ δημιουργεῖ ὁ ἀποξηραντικὸς σιμὸν τοῦ ἀλαζονικοῦ ἀτομικισμοῦ. Ἀντιθέτως, πόσον δροσιστικὴ καὶ ἀναψυκτικὴ εἶναι ἡ ἀλτροῦστικὴ ἀτμόσφαιρα, ποὺ καλλιεργεῖ ἡ χριστιανικὴ ταπεινοφροσύνη καὶ καλοκαγαθία καὶ ἀγάπη, ἔστω καὶ ἂν ὁ Νίτσεϊσμός θεωρεῖ τίς ἀρετὲς αὐτές, καὶ πρὸ πάντων τὴν ταπεινοφροσύνη, σὰν ράκος ὑποκρισίας!

Ἡ Χριστιανικὴ ταπεινοφροσύνη εἶναι ὁ σοφὸς Μέντωρ καὶ ἀνιδιοτελεῆς σύμβουλος τοῦ ἀνθρώπου. Μὴ πιστεύεις—τοῦ λέγει—πὼς εἶσαι ξυπνότερος καὶ ἰσχυρότερος, οὔτε καλλίτερος παρ' ὅ,τι πραγματικῶς εἶσαι. Δεῖχνε σεβασμὸ στοὺς ἄλλους καὶ μὴ ζητεῖς γὰ ὑψωθῆς ὑπὲρ τοὺς ἄλλους, συντρίβοντας αὐτούς. Ταπεινὸς σημαίνει πρὸ πάντων δίκαιος καὶ στὸν ἑαυτό σου καὶ στοὺς ἄλλους.

Καθὼς βλέπετε, ἡ Εὐαγγελικὴ ἠθικὴ οὔτε κολακεύει τὸν ἄνθρωπον, οὔτε τὸν θεοποιεῖ, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸν ἐξευτελίζει. Τὸν ὑποχρεώνει ἀπλῶς ν' ἀναγνωρίσῃ τὰ ὄριά του, τίς ἐξαρτήσεις καὶ τίς ὑποχρεώσεις αὐτοῦ, ἀλλὰ συγχρόνως τοῦ δείχνει τὴν πραγματικὴ θέσι του, τὸ ἀληθινὸ μεγαλεῖό του.

Μπρὸς τὸν ἄνθρωπον, ποὺ εἶναι ἔτοιμος γὰ θυσιάσῃ τὸν ὁμοιό-

του στὸν βωμὸ τῆς φιλοδοξίας, τοῦ συμφέροντος, τῆς ἡδονῆς, ὀρθώγεται ἡ Εὐαγγελικὴ ἠθικὴ καὶ ἀντίθετα πρὸς τὴν Νιτσεικὴ τοῦ λέγει : « Ἔσο καλὸς καὶ ὄχι σκληρὸς ! Μὴ παραστρατεῖς ἀπὸ τὸν δρόμο τῆς συμπόνιας καὶ τῆς ἀγάπης. Μάθε γὰρ δίνῃς στὸν πλησίον σου ἀπὸ τὰ ὄλικά σου ἀγαθὰ σου, ἀπ' τὰ πνευματικὰ σου κεφάλαια, ἀπ' τὸν καιρὸ ποὺ διαθέτεις, ἀπ' τὴν ζωὴ σου. Ξεῦρε, πῶς ὁ ἐν ἔχεις τὸ δικαίωμα γὰρ τὸν ταλαιπωρῆς καὶ γὰρ τὸν δασανίζῃς, γὰρ τὸν πονῆς, γὰρ πατᾶς ἐπάνω στοὺς ὤμους του γιὰ γὰρ τὸν ὑποσκελίσης, γὰρ σφετερίζεσαι τὸν ἰδρωτὰ του, γὰρ ρουφᾶς τὸ αἷμα του μὲ δόλο εἴτε μὲ βία, γὰρ τὸν ποδοπατῆς ἐν γένει, γιὰ γὰρ σφετερισθῆς τὴν θέσι του ὑπὸ τὸν ἥλιον. Ἔχεις ὅμως τὸ κατῆκον γὰρ τὸν ἀγαπᾶς μὲ ὅλη τὴν καρδιά σου, γὰρ τὸν ἐνθαρρύνῃς μὲ τὰ λόγια σου, γὰρ τὸν ὑποβαστάζῃς μὲ τὸν βραχίονά σου. Καὶ δσάκις τὸν συναγτήσης ἀποσταμένο ἢ πληγωμένο, ὀφείλεις σὰν τὸν καλὸ Σαμαρεῖτη γὰρ φανῆς πρόθυμος στὸ γὰρ πλύνῃς τὶς πληγές του μὲ τὸ λάδι τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ μὲ τὸ κρασί τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης καὶ γὰρ τὶς ἐπιδέσης μὲ τὸν ἐπίδεσμο τῆς ἀγάπης. Καὶ ἂν ὁ πλησίον σου εἶναι κακός, ὀφείλεις γὰρ τὸν κάμῃς καλλίτερον. Ἄν δὲ στίς τόσες ἐκδηλώσεις ἀφοσιώσεως καὶ στοργῆς ἀπὸ μέρους σου ἐκεῖνος ἀπαντήσῃ μ' ἀγνωμοσύνη, καὶ πάλιν ἔχεις ἕνα ὑστατον καθῆκον γὰρ τὸν συγχωρήσης.

Τὴν καλοκάγαθη ὁμως αὐτὴ Εὐαγγελικὴ ἠθικὴ τὴν μυκτηρίζουν οἱ Νιτσεισταί, ὀνομάζοντές την ἠθικὴ τῶν ἀδυνάτων, τῶν ἀνδραπόδων, τῶν δούλων ! Ταλαίπωρες λέξεις ! Μὲ πρόσην εὐκολία ποδοσφαιρίζονται ! Ὁχι ! Ἡ Εὐαγγελικὴ ἠθικὴ δὲν εἶναι ὁ κῶδιξ τῶν δούλων καὶ τῶν ἀδυνάτων, ἀλλὰ τῶν κυρίων καὶ τῶν ἀληθινὰ ἰσχυρῶν ! Καὶ ἡ δύναμις ποὺ χρειάζεται ν' ἀναπτύξουν οἱ ὀπαδοὶ τῆς εὐαγγελικῆς ἠθικῆς, γιὰ γὰρ ἐφαρμόσουν στὴν ζωὴ τὶς εὐαγγελικὰς ἀρετὰς, εἶναι ἀσυγκρίτως πιὸ μεγάλη καὶ κραταιὰ παρὰ ἡ δύναμις ποὺ φαντάζεται ὁ Νιτσεισμός, πῶς θὰ ἔχουν οἱ ὑπεράνθρωποι ὀπαδοὶ του.

Ὁ μὲν Νιτσεισμός λέγει : Χαλαρώσατε τὸν χαλινὸ σ' ὅλα σας τὰ ἔνστικτα καὶ σ' ὅλες τὶς ὀρμές ! Ἐρωτῶ : τί εὐκολώτερον ἀπ' αὐτό ; Καὶ ποιά δύναμη χρειάζεται γιὰ γὰρ γίνῃ ; Ἐνῶ ἡ Εὐαγγελικὴ ἠθικὴ ἀντιθέτως λέγει : χαλιναγωγῆσατε τὶς ὀρμές σας, συγκρατήσατε τὰ ἔνστικτά σας, δαμάσατε τὰ πάθη σας ! Τί δυ-

σκολώτερον, ἀλλὰ καὶ τί ἡρωϊκώτερον; Ἔτσι, ἢ μὲν Νίτσεικὴ ζωὴ εἶναι μία ἀναδρῆ ἐγκατάλειψις τοῦ ἑαυτοῦ, μας στὶς ὁρμὲς τῶν παθῶν, ἐνῶ ἢ χριστιανικὴ ζωὴ εἶναι διαρκῆς ἀγὼν κατὰ τῶν ζωδῶν ὁρμῶν κατὰ τῶν δεσμῶν τῆς ὕλης, γιὰ νὰ μπορέσῃ ἢ ψυχὴ ἐλεύθερη νὰ πτερυγίσῃ σὲ ἀνοικτοὺς ὀρίζοντας, ποὺ ταιριάζουν στὸν πνευματικὸν ἄνθρωπο, τὸν πραγματικὸν ὑπεράνθρωπον.

Οἱ ἥρωες τοῦ Νίτσε ὅσο καὶ ἂν φέρουν τὸν πομπῶδη τίτλο τοῦ ὑπεράνθρωπου, ὅμως εἶναι ἀνίκανοι γιὰ μιὰ ἡρωϊκὴ προσπάθεια, ποὺ ἀποβλέπει στὴν χαλιναγώγησι τῆς σαρκὸς καὶ τῶν ἀλόγων ὁρμῶν τῆς καὶ στὴν ἐπιβολὴ τῆς κυριαρχίας τοῦ πνεύματος ἐπάνω στὴν ὕλη. Οἱ ὑπεράνθρωποι τοῦ Νίτσε εἶναι ἐγωῖστοι κτηνώδεις, δόλιοι, λέοντες ἢ τίγρεις ἢ καὶ τὰ δύο μαζί. Οἱ δυνατοὶ τοῦ Νίτσε δὲν διαφέρουν ἀπὸ ληστοπειρατάς. Τοὺς ἀληθινούς ὑπεράνθρωπους, ὅσοι ἐνδιαφέρεσθε νὰ τοὺς βρῆτε, νὰ τοὺς ἀναζητήσετε ἄλλοῦ. Μυριοπληθῆ παράταξι ὑπεράνθρωπων θὰ βρῆτε στὸν χριστιανικὸ περίβολο : εἶναι οἱ ἅγιοι, οἱ ὁμολογηταί, οἱ μάρτυρες !

* * *

Ἄλλ' ὕστερα ἀπὸ ὅσα σᾶς ἀνέφερα, φίλοι ἀναγνώσται, περὶ τοῦ Νίτσε καὶ τῆς κοσμοθεωρίας του ἴσως νὰ διερωτηθῆτε : Μὰ δὲν ἔχει λοιπὸν ὁ Νίτσε καμμιά ἀξία φιλοσοφικὴ ; Καὶ στὴν κοσμοθεωρία του δὲν ὑπάρχουν ἄρά γε καὶ σημεῖα ὀπωσδήποτε ἀξιόλογα ;

Στὶς δικαιολογημένες αὐτὲς ἀπορίες ἐπιβάλλεται νὰ δοθῇ διασάφησις καὶ θὰ τὸ κάμω μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι δὲν θὰ δυσφορήσετε, ἂν σᾶς ἀπασχολήσω μὲ λίγα ἀκόμη λόγια τὴν καλοπροαίρετην προσοχὴν σας.

Βεβαίως ὁ Νίτσε ἐμφανίσθηκε κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα σὰν μιὰ ἐξαιρετικὴ τραγικὴ μορφή, ποὺ ἐνέκλεισε μέσα τῆς τὴν ἀντινομίαν καὶ τὴν ἀγωνίαν τῆς τρικυμισμένης ἐποχῆς του, ἢ ὁποία παρεδέρνετο ἀπὸ τὴν ἄρνησιν καὶ τὴν ἀπαισιοδοξίαν, ἀπὸ τὸν ἐπικουρισμὸν καὶ τὸν κυνισμὸν καὶ ἀπὸ τὸ ξεχείλισμα ὄλων αὐτῶν, τὸν μηδενισμὸν. Ἀναμφιβόλως ὁ Νίτσε διεφλέγετο ἀπ' τὴν ταγτάλειον δίψαν τῆς ἀληθείας, ποὺ δοκιμάζει σκληρὲς διαψεύσεις, ἐφόσον